

O‘ZBEKISTON SOLIQ TIZIMI VA GERMANIYA SOLIQ TIZIMINING FARQLARI

Rafiyeva Zarina Husanovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti “Investitsiya va innovatsiyalar” kafedrasida assistenti

Hasanova Bahora

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti Buxgalteriya hisobi va menejment fakulteti BH-124 guruh talabasi

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada O‘zbekiston Respublikasi va Germaniya Federativ Respublikasining soliq tizimlari chuqur qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida har ikki mamlakat soliq tizimining shakllanishi, huquqiy asoslari, soliq turlari, stavkalari hamda soliq ma‘muriyatchiligi mexanizmlari o‘rganildi. Shuningdek, soliqlarning davlat byudjetini shakllantirishdagi o‘rni, ijtimoiy sohalarni moliyalashtirishga ta‘siri va iqtisodiy rivojlanishni rag‘batlantirishdagi ahamiyati tahlil qilindi. Maqolada Germaniya soliq tizimining progressiv va ijtimoiy yo‘naltirilgan xususiyatlari hamda O‘zbekiston soliq tizimining soddalashtirilgan va tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan jihatlari ochib beriladi. Qiyosiy tahlil asosida O‘zbekiston soliq tizimini takomillashtirish, xususan soliq ma‘muriyatchiligini rivojlantirish va soliq madaniyatini oshirish bo‘yicha ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar beriladi. Mazkur maqola iqtisodiyot yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalar, ilmiy tadqiqotchilar hamda soliq siyosati bilan qiziquvchi mutaxassislar uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: soliq tizimi, to‘g‘ridan-to‘g‘ri soliq, bilvosita soliq, soliq stavkasi, fiskal siyosat, Germaniya, O‘zbekiston.

Аннотация. Данная научная статья представляет собой углубленный сравнительный анализ налоговых систем Республики Узбекистан и Федеративной Республики Германия. В исследовании рассмотрены формирование налоговой системы, правовая база, виды налогов, ставки и механизмы налогового администрирования обеих стран. Также проанализирована роль налогов в формировании государственного бюджета, их влияние на финансирование социальных секторов и их значение в стимулировании экономического развития. В статье раскрываются прогрессивные и социально ориентированные особенности немецкой налоговой системы и упрощенные и ориентированные на предпринимательство аспекты узбекской налоговой системы. На основе сравнительного анализа даны научные выводы и практические рекомендации по совершенствованию налоговой системы Узбекистана, в частности, по развитию налогового администрирования и повышению налоговой культуры. Данная статья представляет теоретическое и практическое значение для студентов экономических специальностей, исследователей и специалистов, интересующихся налоговой политикой.

Ключевые слова: налоговая система, прямые налоги, косвенные налоги, налоговая ставка, фискальная политика, Германия, Узбекистан.

Annotation. This scientific article provides an in-depth comparative analysis of the tax systems of the Republic of Uzbekistan and the Federal Republic of Germany. The study examined the formation of the tax system, legal framework, types of taxes, rates, and tax administration mechanisms of both

countries. It also analyzed the role of taxes in the formation of the state budget, their impact on financing social sectors, and their importance in stimulating economic development. The article reveals the progressive and socially oriented features of the German tax system and the simplified and entrepreneurship-oriented aspects of the Uzbek tax system. Based on the comparative analysis, scientific conclusions and practical recommendations are given on improving the tax system of Uzbekistan, in particular, on developing tax administration and increasing tax culture. This article is of theoretical and practical importance for students studying in the field of economics, researchers, and specialists interested in tax policy.

Key words: tax system, direct tax, indirect tax, tax rate, fiscal policy, Germany, Uzbekistan.

KIRISH

Soliq tizimi har qanday davlat iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Davlat byudjetini shakllantirish, ijtimoiy sohalarni moliyalashtirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda soliqlarning o'rni beqiyosdir. Turli davlatlarda soliq tizimlari iqtisodiy rivojlanish darajasi, tarixiy tajriba va siyosiy tuzumga bog'liq holda shakllanadi. Ushbu maqolada rivojlanayotgan davlat sifatida O'zbekiston va rivojlangan industrial davlat bo'lgan Germaniyaning soliq tizimlari qiyosiy tahlil qilinadi.

O'zbekiston Respublikasi soliq tizimi

O'zbekiston Respublikasida soliq tizimi Soliq kodeksi asosida tartibga solinadi va davlatning fiskal siyosatini amalga oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Soliq tizimining asosiy maqsadi davlat byudjetini barqaror daromad manbalari bilan ta'minlash, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash hamda tadbirkorlik subyektlari uchun qulay shart-sharoitlar yaratishdan iborat.

O'zbekiston soliq tizimi asosan to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita soliqlardan tashkil topgan. To'g'ridan-to'g'ri soliqlarga foyda solig'i, jismoniy shaxslar daromad solig'i, mol-mulk va yer soliqlari kiradi. Bilvosita soliqlarga esa qo'shilgan qiymat solig'i (QQS) va aksiz solig'i kiradi.

Asosiy soliqlar quyidagilardan iborat:

- qo'shilgan qiymat solig'i (QQS);
- foyda solig'i;
- jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i;
- mol-mulk solig'i;
- yer solig'i;
- aksiz solig'i.

So'nggi yillarda O'zbekistonda keng ko'lamlı soliq islohotlari amalga oshirildi. Xususan, soliq stavkalari optimallashtirildi, soliq hisobotlari soddalashtirildi va elektron soliq tizimlari joriy etildi. Jismoniy shaxslar daromad solig'ida yagona 12 foizlik

stavkani joriy etilishi aholining soliq yukini kamaytirish va yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirishga xizmat qildi.

Bundan tashqari, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari uchun soliq imtiyozlari va preferensiyalar taqdim etilishi iqtisodiy faollikni oshirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Germaniya Federativ Respublikasining soliq tizimi

Germaniya Federativ Respublikasining soliq tizimi yuqori darajada rivojlangan va barqaror tizimlardan biri hisoblanadi. U federativ tuzilishga ega bo'lib, soliq vakolatlari federal hukumat, yerlar (landlar) va mahalliy boshqaruv organlari o'rtasida taqsimlangan.

Germaniyada soliqlar iqtisodiyotni tartibga solish, ijtimoiy tenglikni ta'minlash va aholining farovonligini oshirishga yo'naltirilgan. Soliq tushumlari asosan ijtimoiy sug'urta, sog'liqni saqlash, ta'lim va infratuzilma sohalarini moliyalashtirishga sarflanadi.

Germaniyada asosiy soliqlar quyidagilardan iborat:

- daromad solig'i (Einkommensteuer);
- foyda solig'i (Körperschaftsteuer);
- qo'shilgan qiymat solig'i (Mehrwertsteuer);
- savdo solig'i (Gewerbesteuer);
- mol-mulk solig'i.

Jismoniy shaxslar daromad solig'i progressiv xarakterga ega bo'lib, soliq stavkalari daromad miqdoriga qarab 14 foizdan 45 foizgacha yetadi. Bundan tashqari, Germaniyada "solidarlik badali" kabi qo'shimcha to'lovlar mavjud bo'lib, ular mamlakat hududlari o'rtasidagi iqtisodiy tafovutlarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Germaniya soliq tizimining muhim jihatlardan biri — soliq intizomining yuqori darajasi va soliq ma'muriyatchiligining to'liq raqamlashtirilganligidir. Bu holat soliq tushumlarining barqarorligini ta'minlaydi.

O'zbekiston va Germaniya soliq tizimlarining asosiy farqlari

O'zbekiston va Germaniya soliq tizimlarini qiyosiy o'rganish ularning iqtisodiy modelidagi farqlarni yaqqol namoyon etadi. Quyidagi asosiy yo'nalishlar bo'yicha sezilarli tafovutlar mavjud:

1. *Soliq stavkalari va yondashuv:* O'zbekistonda soliq stavkalari nisbatan past va asosan yagona stavkalar qo'llaniladi. Bu tadbirkorlikni rivojlantirish va investitsiyalarni jalb qilishga xizmat qiladi. Germaniyada esa progressiv soliq stavkalari amal qilib, yuqori daromad egalari ko'proq soliq to'laydi. Bu ijtimoiy tenglikni ta'minlashga qaratilgan.

2. *Soliq tizimining tuzilishi*: Germaniya federativ davlat bo‘lgani sababli soliqlar federal, yer (land) va mahalliy darajada taqsimlanadi. O‘zbekistonda esa soliq tizimi markazlashgan bo‘lib, asosiy soliq tushumlari respublika byudjetiga yo‘naltiriladi.

3. *Ijtimoiy yo‘naltirilganlik*: Germaniyada soliq tushumlarining katta qismi pensiya, tibbiy sug‘urta va ijtimoiy himoya tizimlariga sarflanadi. O‘zbekistonda ham ijtimoiy xarajatlar muhim o‘rin tutadi, biroq ularning ulushi Germaniyaga nisbatan pastroq.

4. *Soliq ma‘muriyatchiligi va nazorat*: Germaniyada soliq hisobotlari to‘liq raqamlashtirilgan, soliq to‘lash jarayoni yuqori darajada avtomatlashtirilgan. O‘zbekistonda ham raqamlashtirish jarayoni jadal davom etmoqda, biroq ayrim sohalarda takomillashtirish talab etiladi.

5. *Soliq madaniyati*: Germaniyada soliq to‘lash fuqarolik burchi sifatida qaraladi va soliq intizomi yuqori. O‘zbekistonda esa soliq madaniyatini oshirish bo‘yicha targ‘ibot ishlari olib borilmoqda.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekiston va Germaniya soliq tizimlari o‘ziga xos xususiyatlarga ega. Germaniya soliq tizimi murakkab va ijtimoiy yo‘naltirilgan bo‘lsa, O‘zbekiston soliq tizimi soddalashtirilgan va tadbirkorlikni rag‘batlantirishga qaratilgan. Germaniya tajribasidan kelib chiqib, O‘zbekistonda progressiv soliq elementlarini bosqichma-bosqich joriy etish va soliq ma‘muriyatchiligini yanada takomillashtirish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. — Toshkent, 2020–2024.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining soliq tizimini isloh qilishga oid farmon va qarorlari.
3. Abdullayev Q. “Soliq siyosati va fiskal barqarorlik”. — Toshkent: TDIU, 2019.
4. Musgrave R. “Public Finance in Theory and Practice”. — McGraw-Hill, 1989.
5. G‘iyosov R. “Davlat moliyasi”. — Toshkent, 2021.
6. Jahon banki hisobotlari: Uzbekistan Economic Update, 2019–2024.
7. Xalqaro Valyuta Jamg‘armasi (IMF) — Fiscal Monitor Reports.
8. Pardaev M. “Soliq ma‘murchiligi va uni takomillashtirish yo‘llari”. — Toshkent, 2020.
9. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi statistik to‘plamlari, 2018–2024.